

การเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบตามนโยบายปฏิรูปการศึกษา
STRENGTHENING TO CHARACTERISTIC MODEL OF PROTOTYPE YOUTH
ON EDUCATIONAL REFORM

ปานิภรณ์ธีระวงศนันท์
Panibhorn Theerawongnanta
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
Sakon Nakhon Rajabhat University
Email: Xuemei.dp@gmail.com

ได้รับบทความ: 19 เมษายน 2564; แก้ไขบทความ: 2 มิถุนายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 14 มิถุนายน 2564

บทคัดย่อ

การเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบตามนโยบายปฏิรูปการศึกษา คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการปฏิรูปการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความแตกต่างของท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากสภาพแวดล้อมในชุมชนและสังคมที่เป็นจริง โดยเน้นการปฏิบัติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลไปถึงเรื่องของการวัดและประเมินผล สถานศึกษาจะต้องมีบทบาทในการจัดการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จจึงต้องอาศัยครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนและการถ่ายทอดความรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารงานและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้จึงทำให้การเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปอย่างพลิกโฉมหน้าการศึกษาให้เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน ทั้งการลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ที่จะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าไปด้วย ทั้งนี้ ก็เพื่อสร้างอนาคตของชาติ สร้างคุณภาพประชากรอันจะนำไปสู่คุณภาพของชีวิตที่ดี การปฏิรูปการศึกษาควรมีเป้าหมายที่จะสร้างคนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจิตสำนึก ขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะทำงานเพื่อสังคมและประเทศชาติได้ การเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องเน้นการเรียนรู้ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และสิ่งต่างๆ รอบตัวซึ่งจะต้องเชื่อมโยงกันทั้งหมด

คำสำคัญ: เยาวชนต้นแบบ, การปฏิรูปการศึกษา, อัตลักษณ์เยาวชนไทยในยุคศตวรรษที่ 21

Abstract

The strengthen to characteristic model of prototype youth on educational reform was human resources development by reforming was according to the problems and differences of local which opportunities of students for learning with himself from the environment in community and social. An emphasizing to the practice was measurement and evaluation. The school had the role in the management of integrated of educational by the teacher and the personnel education who was good skills and high experience in teaching management and knowledge, and the administrators must have a high knowledge and ability in administrative and management for change the strengthen to characteristic model of prototype youth on educational reform. An education was the important foundation of the development of the country in all aspects such as reducing inequality, to make potential and competitiveness of the country, to encourage the economic progressive. However, for the future of Thai national. The strengthen of human to good quality, knowledge, good conscious and had a goodness into the people. Although, for ready to do the work for the society and the nation. The strengthen to characteristic model of prototype youth on educational reform need to emphasize learning both at home, school and every things in around, which must be linked all together.

Keywords: Prototype youth, Educational Reform, Identities of Thai youth in the 21st century

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์โลกในปัจจุบันที่เปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดปัญหาความวุ่นวาย ขาดความสามัคคีในสังคม การแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ เยาวชนเปรียบเป็นต้นกล้าของอนาคตที่ดี หากเยาวชนได้รับการแนะนำแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตก็จะช่วยจรรโลงจิตใจของเยาวชนให้เกิดความเข้มแข็งมีคุณธรรมจริยธรรมในการประพฤติตนเป็นคนดี เป็นเยาวชนต้นแบบในสังคม (พจนา วลัย, 2557) การศึกษาถือเป็นสิทธิสากลขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะได้รับและในปีที่ผ่านมาผู้นำจากประเทศอาเซียนได้สร้างประวัติศาสตร์ใน

การคุ้มครองสิทธิดังกล่าวโดยการรับรอง “ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนตกหล่น” (ASEAN Declaration on Strengthening Education for Out-of-School Children and Youth - OOSCY) เพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ออกจากโรงเรียนกลางคันให้สามารถกลับเข้ามาเรียนได้อีกครั้ง หลังการรับรอง “ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนตกหล่น” ประเทศสมาชิกอาเซียนในภูมิภาคได้มุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งหากไม่มีการดำเนินการใด ๆ สถานการณ์ดังกล่าวก็จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ในการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2559)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการจัดการศึกษาของไทยต้องประสบกับปัญหาอย่างมากและสั่งสมมาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ความสามารถในการแข่งขันด้านต่าง ๆ ของคนไทยบนเวทีระดับโลกด้อยกว่าเกือบทุกประเทศที่เข้าร่วมการแข่งขัน นอกจากปัญหาด้านการศึกษาแล้ว ปัญหาในด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันต่างก็เป็นประเด็นปัญหาซึ่งก่อให้เกิดวิกฤติอย่างรุนแรงไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัญหาด้านการศึกษา ทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาในหลายด้าน ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการที่สังคมมีลักษณะพลวัตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ประเทศไทยจึงได้มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหามาอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการปฏิรูปการศึกษาและเริ่มมีแนวทางปรากฏขึ้นเป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการบรรจุสาระเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในรัฐธรรมนูญหลายมาตรา เช่น มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมสร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาศึกษาชีวิต และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปและวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นที่มาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษา ฉบับแรก มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นการมุ่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในกระแสโลกาภิวัตน์ ควบคู่ไปกับการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการปฏิรูปการศึกษารั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2552 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย อย่างมี

คุณภาพ และเท่าเทียมกัน ในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา (อัญญรัตน์ นาเมือง, 2560) ซึ่งส่งผลให้เกิดกระแสที่สร้างความตื่นตัวและความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานทั้งต่อหน่วยงาน องค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางเพื่อปรับปรุงการศึกษา รวมทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายและยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2560)

การสร้างคุณภาพการศึกษาที่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและผลิตพลเมืองที่เข้มแข็ง ช่วยแก้ไขวิกฤติความขัดแย้ง และพัฒนาประเทศที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนคนส่วนใหญ่ได้ ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มีจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อเด็ก ครู ผู้บริหาร ชุมชน และคนไทยทุกคน โดยเฉพาะเด็กไทยทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และเป็นธรรมเพื่อสร้างอนาคตของชาติและการสร้างคุณภาพประชากรอันจะนำไปสู่คุณภาพของชีวิตที่ดี (ปิยธิดา บุนนาค, 2560) เจื่อนไขหรือปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องนำมาพิจารณาเพื่อจัดการอย่างเป็นองค์รวม รวมถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อให้สามารถเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาให้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. คุณลักษณะเยาวชนต้นแบบ

เยาวชนต้นแบบ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ได้รับการฝึกฝนและอบรมมาเป็นอย่างดี เป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีที่เด็กและเยาวชนคนอื่นๆ เห็นแล้วรู้สึกชื่นชมอยากจะเป็นและอยากจะทำอย่างนั้นด้วย กล่าวได้ว่า มีความรู้ ไหวพริบ เฉลียวฉลาด มีสติตั้งมั่น ความอดทน อดกลั้น และความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อ เป็นการสร้างผู้นำเยาวชน รวมทั้ง การสืบต่อผู้นำจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้เพื่อให้งานพัฒนาเด็ก และเยาวชน ทำให้เกิดการพัฒนายอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน อัตลักษณ์เยาวชนไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ในบทความนี้จะกล่าวถึงอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยซึ่งอยู่ช่วงอายุระหว่าง 14-25 ปี หรือเป็นช่วงวัยรุ่นหนุ่มสาว เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างเด็กและผู้ใหญ่เพื่อเป็นต้นแบบแห่งการปรับตัวเพื่อรับกับสถานการณ์โลกในวันข้างหน้าที่กำลังโหมเข้ามาสู่สังคมไทย (วิลาสินี จะโลนา, 2561) Model : แสดงอัตลักษณ์เยาวชนไทยในยุคศตวรรษที่ 21

คำอธิบายอักษรย่อ Model

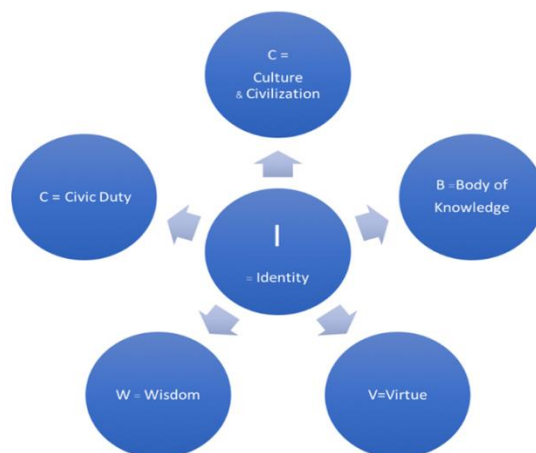
I of Civic Duty อัตลักษณ์ด้านพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

I of Culture & Civilization อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมและอารยธรรม

I of Body & Knowledge อัตลักษณ์ด้านวิชาการ

I of Viture อัตลักษณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม

I of Wisdom อัตลักษณ์ด้านปัญญา

ภาพที่ 1: แสดงคุณลักษณะเด็กไทยในศตวรรษที่ 21 ความต้องการกำลังคนยุค 4.0 (วิลาลินี จะโลนา, 2561)

จากภาพที่ 1: แสดงอัตลักษณ์เยาวชนไทยในยุคศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1) I of Civic Duty อัตลักษณ์ด้านพลเมืองไทยและพลเมืองโลก : เยาวชนไทยต้องบทบาทหน้าที่พลเมืองที่ดี พลเมืองดี หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองได้ครบถ้วน ทั้งกิจที่ต้องทำ และกิจที่ควรทำหน้าที่ หมายถึง กิจที่ต้องทำ หรือควรทำ เป็นสิ่งที่กำหนดให้ทำ หรือห้ามมิให้กระทำ ถ้าทำก็จะก่อให้เกิดผลดี เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว หรือสังคมส่วนรวมแล้วแต่กรณี ถ้าไม่ทำ หรือไม่ละเว้นการกระทำตามที่กำหนดจะได้รับผลเสียโดยตรง คือ ได้รับโทษ หรือถูกบังคับ

2) I of Culture & Civilization อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมและอารยธรรม : รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์ โครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้ซึ่งกันและกันร่วมอยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยและความเหมาะสม แต่ถ้าแปลในวิชาหน้าที่พลเมืองจะแปลว่า สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญองงามและสืบต่อกันมา

3) I of Body & Knowledge อัตลักษณ์ด้านวิชาการ : ความสามารถในการประกอบอาชีพของตนในอนาคต มีทักษะทางภาษาและเทคโนโลยี และมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้แก่ (1) การเตรียมตัวเพื่ออาชีพในอนาคต หมายถึง การให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพต่างๆ ในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551) ได้กล่าวไว้ในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้การทำงานของบัณฑิตในอนาคตมีความแตกต่างไปจากเดิม ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความไม่สอดคล้อง (Mismatch) ระหว่างการศึกษาและทักษะอาชีพที่พึงประสงค์ในอนาคต (2) การมีทักษะทางภาษาและเทคโนโลยี ทักษะทางภาษาและการใช้เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ

เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการแสวงหาความรู้ ดังที่ สภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2553) ได้กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย “บัณฑิตจุฬาฯ เป็น ผู้ที่มีคุณค่าของสังคมโลก” ไว้ว่ามีทักษะทางการสื่อสารใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้ดีทั้งการฟัง พูดอ่านและเขียน เพื่อการสื่อสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์รวมถึงมีทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการสื่อสารและค้นคว้าข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ (นันทนา วงษ์อินทร์, 2546) ได้กล่าวถึง เยาวชนไทยในปัจจุบันซึ่งอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายและรวดเร็ว เนื่องจากมีการพัฒนาเทคโนโลยีจนกลายเป็นโลกที่ไร้พรมแดน มนุษย์ได้รับรู้ มีประสบการณ์และ เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้สะดวกและกว้างขวางมากขึ้น (3) การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเป็นผู้สนใจเรียนรู้ตลอด ชีวิตนั้นเป็นอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในยุคศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งในยุคปัจจุบันนี้ ความรู้ มีการเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลาหากเราไม่เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตก็อาจจะไม่ทันการ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมได้ จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ได้ บัญญัติความหมายของการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพ ชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดจากการเรียนรู้ด้วยวิธีเรียน ต่าง ๆ ทั้งอย่างมีระบบและไม่เป็นระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้โดยเป้าหมายในการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาคุณค่าของตนเอง (สุภชฌาน ศรีเอี่ยม, 2558)

4) I of Viture อัตลักษณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม : ความสามารถในการจัดการปัญหาทาง คุณธรรม จริยธรรมและวิชาชีพ โดยใช้ดุลยพินิจทางค่านิยม ความรู้สึกของผู้อื่น ค่านิยมพื้นฐาน และ จรรยาบรรณวิชาชีพ ลักษณะของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 ที่พึงมีประจำตน คือ จะเป็นผู้ที่ มี คุณลักษณะดังนี้ (1)เป็นผู้ที่มีความเพียรความพยายามประกอบความดี ละอายต่อการปฏิบัติชั่ว (2) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และมีเมตตากรุณา (3)เป็นผู้มีสติปัญญา รู้สึกรู้สอยู่เสมอ ไม่ ประมาท (4)เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ เพื่อความมั่นคง (5)เป็นผู้ที่รัฐ สามารถอาศัยเป็นแกนหรือฐานให้กับสังคม สำหรับการพัฒนาใด ๆ ได้

5) I of Wisdom อัตลักษณ์ด้านปัญญา : โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นโลกแห่งการใช้ “ปัญญา” ในการเรียนรู้ โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทำได้ รวดเร็ว ดังนั้นอัตลักษณ์ของเยาวชน จำเป็นต้องเป็นผู้มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ อะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว ด้วยการใช้ปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ การคิดแบบ โยนิโสมนสิการ เป็นการคิดแบบไม่ปล่อยให้กระบวนการ คิดแบบสนองตัณหา หรือ การคิดที่ใช้ ความรู้สึกเป็นตัวนำ แต่คิดโดยโดยใช้เหตุผลแยกแยะ คุณ-โทษ-ดี-ชั่ว

จึงสรุปได้ว่า การเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบมุ่งหวังให้เยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ ดี และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตเติบโตเข้าสู่วัยของการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดในการ วิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างผลงานใหม่ ๆ ได้ สามารถปรับตัวและมีศักยภาพในการ

แข่งขันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมไทย โดยเยาวชนจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยให้พัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน และเป็นพลังสำคัญของชาติที่จะช่วยพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าสืบไป

3. สาเหตุสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาให้กับภาคการศึกษาของไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเกิดโอกาสทางการศึกษา และลดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ถือเป็นเป้าหมายสำคัญที่รัฐบาลกำลังเร่งดำเนินการ ทั้งการพัฒนาครู และระบบการศึกษาให้ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนไปเป็น เรื่องที่สังคมตระหนักถึงปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา และพยายามหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุงให้ การศึกษามีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งในปัจจุบันปัญหาสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาอาจมีหลายประการ แต่สาเหตุที่สำคัญในอันดับแรกๆ (ออมสิน จตุพร, 2561) มีดังนี้

1) ปัญหาด้านคุณภาพ ปัญหาด้านคุณภาพมีความหมายกว้างขวางซึ่งได้มีการตีพิมพ์ รายงานทางการศึกษาชื่อ "ชาติในภาวะการณ์เสี่ยงอันตราย" (A Nation At Risk) กล่าวถึง ความด้อย คุณภาพทางการศึกษาของชาติอเมริกา เมื่อพูดถึงคุณภาพทางการศึกษาก็อาจหมายถึง คุณภาพและ มาตรฐานการเรียนการสอนวิชาการต่าง ๆ ทุกระดับ โดยจุดบกพร่องอยู่ที่การสอนที่ไม่เน้นการคิดโดย อิสระของผู้เรียน คือ สอนในกรอบของความรู้ที่ปรากฏตามตัวอักษรของตำรา มิได้สอนให้เข้าใจถึง ที่มาที่ไปของสูตรสำเร็จเหล่านั้น และหลักความจริงที่นำมาเป็นฐานของข้อสรุปคำว่า "คุณภาพและ มาตรฐาน" ในแนวคิดที่กล่าวมานี้ จึงเป็นคุณภาพมาตรฐานแห่งความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ก็ยังมี แนวคิดด้านคุณภาพที่แตกต่างออกไปเช่นกัน แนวคิดที่จะให้ปรับการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ ปัญหาของชีวิตจริง สอดรับกับสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ได้แก่ ความเป็นท้องถิ่น ฯลฯ ในแนวทางนี้จึงได้ มีการพูดกันมากถึงการกระจายบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ให้แก่สถานศึกษา นอกจากนั้นแล้ว ก็ยังมีแนวคิดเรื่องคุณภาพการศึกษาว่า จะต้องดูที่ตัวมนุษย์ ทั้งหมดที่เป็นผลผลิตทางการศึกษามีคุณภาพอย่างไรซึ่งเมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว คุณภาพและ มาตรฐานการศึกษา จึงมีความหมายครอบคลุมในหลาย ๆ มิติของคุณภาพ การที่จะกำหนดปรัชญา แนวทางหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ จึงต้องคำนึงถึงมิติต่าง ๆ ของคุณภาพของสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

2) ปัญหาความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ปัญหาสำคัญที่ปรากฏในทุกแผนพัฒนา การศึกษาอีกปัญหาหนึ่งก็คือ ปัญหาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคใหม่ สังคมไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกที่ยังขาดกฎเกณฑ์ ใหม่ในการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมือง (นาตยา ปิรันธนานนท์, 2542)

3) ปัญหาของการกระจายโอกาสและความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา สังคมที่มีความมั่งคั่งไปกระจุกตัวที่คนบางกลุ่ม และก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนมากเกินไป มักจะเป็นสังคมที่ขาดเสถียรภาพทางการเมือง ขาดพื้นฐานของสามัคคีธรรม และจะนำไปสู่การแตกแยกและความระส่ำระสายในที่สุด (ออมสิน จตุพร, 2561) จึงเป็นนโยบายที่สำคัญที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายให้ความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งการจะดำเนินนโยบายนี้ให้สำเร็จจะต้องมีวิธีการวางแผน และจัดสรรงบประมาณโดยยึดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก (ปองสิน วิเศษศิริ, 2550)

4) ปัญหาของประสิทธิภาพของระบบและกระบวนการจัดการบริหารการศึกษา ประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการเป็นประเด็นปัญหาที่ทับถมมานาน หากระบบการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ ปัญหาอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้วก็ได้รับการแก้ไขในระดับหนึ่ง แต่เพราะระบบการบริหารจัดการมีปัญหาสั่งสมมานานปี ก็จำเป็นต้องสังคายนาทั้งระบบ (ออมสิน จตุพร, 2561) ปัญหาดังกล่าวมีดังนี้ (1) ประการแรกที่ควรพิจารณาในเบื้องต้นก็คือ ข้อแตกต่างระหว่างการบริหารการศึกษากับการบริหารราชการ แม้ว่าจะมีส่วนที่เหมือนกันในการจัดระบบเป็นกรม กอง ฝ่าย ในการทำหน้าที่บริหารระดับบน แต่ในสายสัมพันธ์กับสถานศึกษาควรมีข้อแตกต่าง เพราะการบริหารสถานศึกษา (โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย) นั้น ต้องการองค์ประกอบเหล่านี้ ก) ระบบบริหารภายในสถานศึกษาแบบแนวราบ (Flat organization) ยกเว้นอาจารย์ใหญ่แล้ว ควรมีผู้บังคับบัญชาน้อยที่สุด ต้องบริหารงานแบบครูทุกคนมีส่วนร่วมเป็นประชาธิปไตย ข) ระบบการควบคุมมาตรฐานและคุณภาพที่เน้นผลผลิต คือ ตัวนักเรียนไม่ยึดกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ และการควบคุมขั้นตอนของกระบวนการเหมือนระบบราชการ ค) ระบบความรับผิดชอบต่อชุมชนมากกว่าความรับผิดชอบต่อสายบังคับบัญชาเพื่องบนสถาบันการศึกษานั้นก็คือ สถาบันทางสังคม ต้องแนบแน่นกับชุมชน และให้เกิดความรู้สึกรักของความเป็นเจ้าของจากพ่อแม่ ผู้ปกครองและศิษย์เก่า (2) การจัดระบบการบริหารระดับกระทรวงแบ่งแยกภารกิจไม่เหมาะสมปัจจุบัน กรมส่วนใหญ่มีความเบ็ดเสร็จในตัวเอง ตั้งแต่การกำหนดนโยบายการวางแผน จัดสรรงบประมาณ นิเทศ ประเมินผล บริหารบุคคล ก่อสร้างอาคารสถานที่ โดยจัดการกิจของแต่ละกรมใหม่ ให้เกิดเอกภาพทางนโยบาย และการจัดสรรงบประมาณ (3) การจัดระบบการบริหารสับส่นระหว่างบทบาทผู้กำหนดนโยบาย แผนงานงบประมาณ และกำกับเวทีที่เรียกว่า "Steering" ผู้กุมบังเหียนหรือนายท้ายคัตหางเสือกับบทบาทของการลงมือปฏิบัติที่เรียกว่า "Rowing" หรือผู้แจว ผู้พายปัจจุบันเราไม่ทราบว่าเป็นใครคือผู้กุมบังเหียน ใครคือผู้ปฏิบัติ เพราะผู้ปฏิบัติและผู้กุมบังเหียนคือคนๆ เดียวกัน แต่ละกรมส่วนกลางทำทั้งสองหน้าที่ คือออกแบบเอง วางนโยบายเอง และนำนโยบายไปลงมือปฏิบัติเอง ผลก็คือไม่สามารถทราบได้ว่าตนทำสำเร็จหรือล้มเหลว (4) การจัดระบบบริหารระดับอุดมศึกษาขาดเอกภาพ และความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาพื้นฐานกับระดับอุดมศึกษาปัญหาปัจจุบันคือมี 2 หน่วยงานหลักรับผิดชอบการศึกษาอุดมศึกษา คือ ทบวงมหาวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการ การนำเอาทบวงมา

รวมกับกระทรวง โดยไม่ปรับระบบการบริหารของกระทรวงก่อนคงไม่ได้ประโยชน์ แต่ถ้าหากปรับตามแนวข้อ (5) และปลดปล่อยให้มหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นอิสระ บทบาทของกระทรวงในการกำกับสถาบันอุดมศึกษาก็จะเปลี่ยนรูปแบบไป ฉะนั้นจึงสมควรพิจารณา การสร้างเอกภาพขององค์กรนโยบาย และกำกับการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยจัดไว้ภายในกำกับของกระทรวงเดียวกันทั้ง 4 ประการนั้น คือ ปัญหาหลักของระบบการบริหารการศึกษาในปัจจุบันที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไข

5) ปัญหาของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ปัญหาของข้อนี้ก็มีลักษณะเดียวกับข้ออื่นๆ แต่เป็นประเด็นของการใช้โอกาสให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางการศึกษาแก่ประชาชน ในบริบทของสังคมข่าวสาร และการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีของการสื่อสาร ควรจะปรับระบบตรงนี้ให้เกิดระบบการศึกษาตลอดชีวิตได้ การศึกษาเป็นเครื่องมือปรับความสามารถและทักษะของมนุษย์ให้สามารถเผชิญกับปัญหาใหม่ๆ และแก้ไขปัญหาใหม่ๆ ได้ (รักกิจ ศรีสรินทร์, 2554)

6) ปัญหาของการระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา ปัญหานี้สัมพันธ์กับการศึกษาตลอดชีวิต หากจะให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิตได้ก็จำเป็นที่ทุกๆ ส่วนของสังคมต้องตระหนักในภาระหน้าที่ทางการศึกษาของตน ตั้งแต่สถาบันครอบครัว ชุมชน องค์กรวิชาชีพ องค์กรการกุศล สถาบันศาสนา สำนักงาน บริษัทห้างร้านและเอกชน สื่อสารมวลชน สถาบันการเมือง ทุกๆ ส่วนในสังคมล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรทางการศึกษา(พัชรกฤษฎี พวงนิล, 2553)

4. ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา

ปฏิรูป คือ การเปลี่ยนทั้งระบบ หรือการเปลี่ยนเชิงระบบ ระบบการศึกษาของไทยตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ สิ่งที่เป็นปัญหาโดยประเด็นหลักก็คือ การวางยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาอย่างไรที่ทำให้เกิดผลดีที่สุด และกระทบกระเทือนทางลบน้อยที่สุด จึงมีข้อเสนอในการปฏิรูป (ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์, 2560) ดังนี้

1) ปฏิรูประบบการเรียนการสอนและการประเมินผล ยุทธศาสตร์นี้เป็นยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปทั้งหมดตลอดจนเตรียมคนเพื่อการศึกษาต่อตลอดชีวิตได้ด้วย และในการปฏิรูปในข้อนี้จำเป็นต้องปรับระบบการบริหารจัดการด้วย ปัจจัยตัวแปรที่ทำให้เกิดระบบการเรียนการสอนที่พึงปรารถนามีปัจจัยตัวแปร 6 ตัวด้วยกัน คือ (1) การปรับหลักสูตรและกำหนดปรัชญาของการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่ดี รายละเอียดก็ควรจะไปพิจารณากันในหมู่นักวิชาการครู และผู้บริหาร คงยังไม่มีเวลาจะพิจารณากัน ณ ที่นี้ (2) การฝึกอบรมครู และการพัฒนาครู สอดคล้องกับข้อแรก (3) การเป็นผู้นำที่ดีของอาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน (4) การจัดอุปกรณ์การเรียนการสอน ตำรา หนังสือ ให้มีความเพียงพอแก่สถานศึกษา (5) ระบบการประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ และปรัชญาของหลักสูตรข้อ 1 (6) ชุมชนให้การสนับสนุน

ทั้ง 6 ข้อนี้ สามารถที่จะนำไปใช้ในการกำหนดเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติได้ นอกจากนี้การมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อความสำเร็จของระบบการบริหารใหม่ จำเป็นต้องพัฒนาทั้งครู

และผู้บริหารให้ถึงระดับมาตรฐาน และเนื่องจากในระบบใหม่จะไม่ใช้วิธีการควบคุมแบบเก่า ทำให้เกิดยุทธศาสตร์อื่นๆ ตามมา ได้แก่ ก) การปฏิรูปการฝึกหัดครูและการพัฒนาครู ข) การปรับระบบการบริหารสถานศึกษาให้มีความเป็นอิสระในการดำเนินงานมากขึ้น ค) การปรับระบบการประเมินผลให้มีทั้งระบบการประเมินภายในแบบ "Formative Evaluation" เพื่อตรวจสอบและพัฒนาตัวผู้เรียน และการประเมินภายนอกเพื่อแสดงผลสรุปรวม เรียกว่า Summative Evaluation การประเมินสรุปรวบยอด

2) การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาเป็นยุทธศาสตร์หลักที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาในแนวคิดนี้มีจุดมุ่งหมาย 5 ประการ คือ (1) มุ่งหมายจะให้เกิดเอกภาพด้านนโยบายทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาตลอดจนความสอดคล้องในการดำเนินนโยบายระหว่างระดับการศึกษา (2) มุ่งหมายจะให้เกิดการแบ่งภารกิจให้ชัดเจนระหว่างส่วนกลางที่ควรทำหน้าที่หลักด้านกำหนดนโยบาย คุณภาพมาตรฐาน การจัดสรรทรัพยากร การติดตามประเมินผล การกำกับ และส่วนของจังหวัดและสถานศึกษาหรือสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ทำหน้าที่บริหารและจัดการ (3) มุ่งหมายให้เกิดการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามา ร่วมรับผิดชอบมากขึ้นตามลำดับความพร้อมของแต่ละท้องถิ่น (4) มุ่งหมายให้เกิดประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ (5) มุ่งหมายให้เกิดผลดีต่อการกระจายโอกาสทางการศึกษา การปฏิรูประบบการบริหาร หมายความว่า ควรจะมีกระทรวงเดียวทำหน้าที่เพื่อกำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณการศึกษาทั้งหมด และกระจายอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานให้จังหวัดดำเนินงานเป็นตัวแทนกระทรวง ในจังหวัด ควบคุมดูแลสถานศึกษาและบุคลากร ให้สถานศึกษาระดับการศึกษาพื้นฐานมีความเป็นอิสระมากขึ้น

3) การปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับยุคสมัยใหม่ การปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความเป็นของยุคสมัยใหม่ หมายความว่า จะต้องเตรียมคนให้สามารถศึกษาได้ตลอดชีวิต และในการเตรียมตรงนี้จะต้องจัดการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี ให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิของประชาชนทุกคนที่จะได้รับการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี โดยรัฐไม่เก็บค่าใช้จ่าย การวางพื้นฐาน 12 ปีนี้ หากจะให้มีความสอดคล้องต่อความสามารถของประชาชนจะศึกษาตลอดชีวิตก็ควรกำหนดให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นระดับที่เชื่อมโยงกับอุดมศึกษา หากประชาชนทุกคนจบที่ระดับนี้ ก็หมายความว่าประชาชนก็มีความพร้อมทางด้านวิชาการที่จะไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป

สรุป

การสร้างเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีตามความคาดหวังของประชาชน ซึ่งถือเป็นเรื่องที่มีความยากกว่า และเชื่อว่าในวงการการศึกษาก็พยายามที่จะดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่องเร่งด่วน เพราะเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน บางเรื่องต้องปรับปรุงระเบียบหลักเกณฑ์เพื่อให้การทำงานคล่องตัวและราบรื่นมากขึ้น และหลายเรื่องต้องปรับวิธีคิดใหม่ พร้อมกำหนดแนวทางการทำงานให้ตอบโจทย์การพัฒนากำลังคนของประเทศให้ตรงจุดมากที่สุด ทั้งการลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษา และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถและมีจำนวนเพียงพอกับความต้องการ รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีช่องทางสำหรับคนที่มีความสามารถ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เป็นความต้องการพัฒนาประเทศเข้ามาในระบบการศึกษามากขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้คือ การวางระบบหาแนวทางเพื่อกำหนดเป้าหมายและจุดเน้นที่เหมาะสมกับในแต่ละประเด็นและให้ทันกรอบเวลาของการปฏิรูปการศึกษาเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ทุกประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญและลงทุนเพื่อพัฒนาคน เพื่อให้คนไปพัฒนาประเทศ (วิโรไท สันติประภพ, 2560)

จุดเน้นสำคัญของการเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยวิธีการสร้างเสริมคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบตามนโยบายปฏิรูปการศึกษามีดังต่อไปนี้ (1) เปิดโอกาสให้เยาวชนได้สร้างความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ โดยสร้างเสริมให้เยาวชนค้นพบความรู้และประสบการณ์ด้วยตนเองด้วยการปฏิบัติจริง ทั้งนี้ให้มีครูผู้สอนเป็นผู้จัดโอกาส บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าแสวงหาความรู้เพิ่มเติมสามารถนำไปเชื่อมโยงต่อยอดกับความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ เกิดเป็นความรู้ใหม่ของผู้เรียนเอง (2) การมุ่งเน้นให้เยาวชนได้เรียนรู้ว่า เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าก้าวไกลไปในลักษณะรูปแบบใดบ้างทั้งทางด้านวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีใหม่ๆ เพื่อให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการใช้เทคโนโลยีในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของตนเองและงาน (3) สร้างเสริมให้เยาวชนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นไม่จำกัดเฉพาะด้านเฉพาะทางในการช่วยสร้างเสริมให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจ น่าตื่นเต้น ทำให้เยาวชนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และมุมมองที่กว้างขึ้น (4) สร้างเสริมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ซึ่งเกิดจากจิตวิญญาณ อุดมคติ ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติ พร้อมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิต ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (5) สร้างเสริมให้สังคมและครอบครัว ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นอนาคตของชาติที่มีคุณภาพและมีคุณธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2560). การปฏิรูปการศึกษาเพื่อขับเคลื่อนอนาคตประเทศ. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงศึกษาธิการ.
- นันทนา วงษ์อินทร์. (2546). เพื่อเด็กและครอบครัวไทย. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักส์.
- นิตยาปลันธนานนท์. (2542). การศึกษาตามมาตรฐาน: แนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด.
- ปิยธิดา บุณนา. (2560). เส้นทางการปฏิรูปการเรียนรู้ : หัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน. เชียงราย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปองสิน วิเศษศิริ. (2550). รายงานการวิจัยเรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- พจนา วลัย. (2557). การศึกษาไทยกับการรับมือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : การสร้างประชาธิปไตยในห้องเรียน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสื่อเพื่อการศึกษาของชุมชน.
- พัชรกฤษฎี พวงนิล. (2553). “กลยุทธ์การระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐในจังหวัดมหาสารคาม”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รักกิจ ศรีสรินทร์. (2554). การเรียนรู้ตลอดชีวิต. กองการต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2559). การปฏิรูปการศึกษาในอาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.).
- ลีปนันท เกตุทัต. (2560). การปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2553). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561). กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สุภัชฌา ศรีเยี่ยม. (2558). “อัตลักษณ์”. วารสารวามม ฏองแหรกปริทรรศน. (มกราคม – มิถุนายน): 85.
- อัญญรัตน์ นาเมือง. (2560). การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย. ระนอง: โรงเรียนเทศบาลวัดอุปนนทาราม.

อมสิน จตุพร. (2561). “การปฏิรูปการศึกษาอ้างอิงมาตรฐาน: ว่าด้วยภาคปฏิบัติการจริงของเสรี
นิยมใหม่ ในระบบโรงเรียนของรัฐ”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
สังคมศาสตร์การศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

